

Татјана Миљевић, библиотекар

tatjana.miljevic@nub.rs

ЈУ Народна и Универзитетска библиотека Републике Српске

Бања Лука

УДК 027.54(497.6PC):[025.321:004.42COBISS

DOI 10.7251/BSCSR2109048M

COBISS.RS-ID 135590145

РЕТРОСПЕКТИВНА ОБРАДА МОНОГРАФСКИХ ПУБЛИКАЦИЈА НАРОДНЕ И УНИВЕРЗИТЕТСКЕ БИБЛИОТЕКЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Сажетак: Јединствени библиотечко-информациони систем COBISS омогућио је библиотечарима-калогизаторима да убрзају процес каталоги-зације и класификације, увид у фонд је лакши а претраживање унесене грађе практичније.

Циљ сваке модерне библиотеке је аутоматизација а овај рад има за циљ да истакне важност уношења старог фонда Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске у електронски каталог и да укаже на неке проблеме са којима се, током тог процеса, библиотекар суочавају.

Један од највећих проблема је понављање инвентарских бројева на публикацијама а чији је узрок изабрани начин вођења инвентарских књига у прошлости.

Трагајући за моделима исправке, добили смо увид у старе инвентарске књиге, начин њиховог вођења те открили неке занимљивости које оне крију.

Рад ће пружити својеврсни преглед функционисња овог важног дијела библиотечног пословања и описати на који начин смо у Народној и универзитетској библиотеци Републике Српске дошли до разрешења проблема понављања инвентарских бројева на публикацијама приликом ретроспективне обраде старог фонда.

Кључне ријечи: ретроспективна обрада, каталогизација, стари фонд, COBISS.RS, инвентарски бројеви, инвентарске књиге.

Први листићи лисног каталога Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске креирани су 1948. године, када је библиотека посједовала 2.297 дјела у 3.274 свезака.¹ Тако почиње историја каталогизације у овој установи.

И данас, поред електронског каталога, Народна и универзитетска библиотека Републике Српске има лисни алфabetски и лисни стручни каталог, који су још увијек функционални и служе за претраживање старог фонда Универзитетске јединице библиотеке.

Посљедња ревизија лисног алфabetског матичног каталога завршена је у мају 2009. године, што је омогућило и ревизију каталога на Информативно-позајмном одјељењу, тј. уједначавање података у матичном и корисничком каталогу.

Овај посао је завршен у јануару 2011. године и од тада се промјене извршене у фонду више не биљеже кроз лисне каталоге.

Матични лисни каталог НУБ Републике Српске

Лисни каталози су били једини каталози до аутоматизације библиотечког пословања 1999. године и увођења у употребу Winisis/Biblio система.²

Предност овог система је била у могућности равноправног рада ћирилицом и латиницом а мањкавост што није постојала

¹ Башовић, Љубинка. Библиотеке и библиотекарство у БиХ 1945-1975. Сарајево : Свјетлост, 1977. Стр. 107-108.

² ЈУ Народна и универзитетска библиотека Републике Српске. URL: <https://nub.rs/biblioteka/o-biblioteci/istoriski-pregled/> (2021-02-16).

узајамна каталогизација и размјена ресурса са другим библиотекама. Користи се у Народној и универзитетској библиотеци Републике Српске до 2005. године.³

Библиотека је 2006. године закључила Уговор са Информацијским институтом знаности у Марибору о коришћењу програмске опреме COBISS, тако да постаје дио система COBISS.BIH. Ту остаје до 2013. године када се формира јединствено библиотечко-информациони систем Републике Српске COBISS.RS.⁴

О предностима узајамне каталогизације и COBISS електронског каталога може се навести:

„Узајамна каталогизација омогућује рационалну подјелу рада и уштеду код захтјевног поступка обраде библиотечке грађе и вођења каталога. За сваку јединицу довољна је само обрада на једном мјесту, након чега је запис, преко узајамне библиографско-каталожне базе података COBIB, доступан свим учесницима у систему и у мрежи COBISS.net.“⁵

Без обзира на сву актуелност и предности COBISS система, не може се још увијек занемарити значај претходна два каталога. У Народној и универзитетској библиотеци Републике Српске библиотекари су упућени на лисне каталоге при трагању за публикацијама које нису унесене у електронски каталог.

2011. године приступило се ретроспективној обради и каталогизацији монографских публикација старог фонда Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске у COBISS систему.

Под старим фондом подразумијевамо већ инвентарисане монографске публикације, чији библиографски записи већ

³ ЈУ Народна и универзитетска библиотека Републике Српске. URL: <https://nub.rs/info/za-bibliotekare/bibliotecko-informacioni-sistem-republike-srpske/> (2021-02-16)

⁴ Милошевић, Боривоје ... [et al]. Од Српске читаонице до Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске. Бања Лука : Народна и универзитетска библиотека Републике Српске, 2018, Стр. 141.

⁵ Дорник, Ема. Праћење и обезбјеђивање квалитета података у узајамној библиографској бази: словенска искуства / *Bosniaca*, 24/24 (2019), Стр. 112.

постоје у лисном каталогу библиотеке или у електронском каталогу Winisis/Biblio.

До сада је обрађен цијели фонд Информативно-позајмног одјељења, који је подијељен на тзв. „редовни фонд“ са 58.145 примјерака и „фонд приручног магацина“ (са новом подлокацијом M2 у COBISS-у), који броји 38.242 примјерка.⁶ Овај приручни магацин садржи наслове који припадају старом фонду и који су од стране корисника нешто мање тражени. Унос комплетног фонда овог одјељења у COBISS систем омогућио је покретање аутоматске позајмице са свим њеним предностима 2015. године. Олакшан је упис корисника, враћање и резервација грађе те омогућено лакше претраживање и бољи увид у фонд.

Осим Информативно-позајмног одјељења, унос старог фонда завршен је и у Дјечијем одјељењу „Борик“. Тај огранак сада има 16.277 примјерака, од чега старом фонду припада 3.737.⁷

У току је рад на ретроспективној обради монографских публикација Универзитетског одјељења, завичајне збирке и огранка „Обилићево“.

Све публикације се у електронски каталог уносе са књигом у руци, по реду, без приоритета, што значи да се уносе без обзира на њихову актуелност и без обзира да ли се ради о страном публикацијама, раритетима и слично.

Сама каталогизација подразумијева редакцију библиографских записа по правилима нашег националног центра па је прецизност подразумијевана.

Приликом ретроспективне обраде строг фонда Универзитетске јединице разликујемо различите интервенције у електронском каталогу везане за поједине публикације.

Многи наслови су већ унесени у COBISS систем из Winisis/Biblio каталога. То је рађено без књиге у руци па се сада

⁶ COBISS.RS. URL: <https://plus.rs.cobiss.net/opac7/bib/search/advanced?&db=nubrs> (2021-02-16)

⁷ Исто.

приступа провјери тачности података. Након провјере на књиге се ставља виџета са одговарајућом сигнатуром.

Велики број наслова је већ унесен у COBISS систем приликом обраде старог фонда Информативно-позајмног одјељења, па се додају локацијски подаци за примјерак из фонда Универзитетске јединице.

За већину књига потребно је, ипак, израдити библиографски запис па се приступа преузимању записа, ако постоје, из база других земаља чланица COBISS-а.

Креирају се само они библиографски записи којих нема у систему, и то најчешће за стране књиге.

Колико је важно да су квалитетни преузети али и креирани библиографски записи у једном систему одлично се види из сљедећих ријечи:

„Обезбјеђивање квалитета од изузетног је значаја за узајамну каталогизацију, јер библиографски записи не представљају само податке за употребу у „локалном“ библиотечком каталогу. Квалитет рада каталогизатора веома је комплексан, а посљедично има утјецај на услуге које су на располагању корисницима библиотека у библиотеци и изван ње“⁸

Понављање инвентарских бројева на публикацијама

Највећи проблем с којим се каталогизатори сусрећу при свом раду је понављање инвентарских бројева на публикацијама. Првих неколико хиљада инвентарских бројева (око 7.000) се понавља у три постојеће инвентарске књиге. Прва је књига инвентара вођена за страну књигу, друга за стари обавезни примјерак⁹, а трећа је текућа инвентарска књига.

⁸ Дорник, Ема. Праћење и обезбјеђивање квалитета података у узајамној библиографској бази: словенска искуства / *Wspniasa*, 24/24 (2019), Стр. 114.

⁹ Стари обавезни примјерак СР Босне и Херцеговине који је Народна и универзитетска библиотека Републике Српске добијала до 1992. године.

Текућа инвентарска књига или „Инвентар књижнице Народне библиотеке у Бањој Луци“ се води и данас у континуитету, док се инвентарска књига за страну књигу и инвентарска књига за стари обавезни примјерак више не воде.

Инвентарска књига за страну књигу се води од броја 1 до 426, а онда с прескоком бројева, од 142.876 до 143.221 (345 бројева).

Инвентарска књига за стари обавезни примјерак се води од броја 1 до 1.049, а затим с прескоком бројева, поновно од 1.793 до 3.575 (1.782 бројева). Није утврђено зашто је дошло до прескакања бројева у књигама инвентара.

Публикације старог фонда Универзитетске јединице су инвентарисане у прошлости у све три ове инвентарске књиге па долази до понављања инвентарских бројева, а у COBISS систему само једна публикација може бити унесена под одређеним инвентарским бројем.

Постоје два могућа разрјешења овог проблема. Прво рјешење би било инсталирање више нумератора инвентарских бројева у COBISS систем а друго је преинвентарисање оног дијела публикација на којима се инвентарски број понавља. У Народној и универзитетској библиотеци Републике Српске смо се одлучили за преинвентарисање публикација.

Постепено ће бити повлачене из фонда публикације са истим инвентарским бројевима. Под постојећим бројем ће бити остављена она која се води у текућој књизи инвентара, друга ће бити преинвентарисана а промјена ће бити забиљежена у рубрици напомена у инвентарској књизи за текућу годину.

Приликом преинвентарисања у COBISS систем се уноси напомена „преинвентарисаноопбих“, ако је у питању стари обавезни примјерак, нпр., или „преинвентарисаност“, ако је у питању страна публикација. Напомена се пише без размака између ријечи и ознака, да би била претражива. Након овако формулисане напомене, прави се размак а затим уноси „ин“, па инвентарски број који је прије носила (избрисани инвентарски број). Напомену је могуће слободно формирати и дефинисати али је неопходно да она буде уједначена. Приликом штампања

текуће инвентарске књиге, напомена о преинвентарисању ће ући у садржај, бити забиљежена и видљива.

Инвентарски број се уноси ручно приликом обраде старог фонда, као и форматна сигнатура. Све се преписује са публикација. Заједничком договором у Народној и универзитетској библиотеци Републике Српске одлучено је да се уједначено уноси датум инвентарисања 31.12.2012. због претраге. Наиме, приликом претраге по датуму инвентарисања, могуће је у сваком тренутку добити тачан број обрађених публикација које припадају старом фонду. Подаци о набавци носе ознаку „стари фонд“.

Први садржаји инвентарских књига Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске

Занимљиво је поменути прве наслове унесене у књиге инвентара из којих се увијек може доћи до вриједних података.

Прва инвентарисана публикација у текућој књизи инвентара Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске је „*Pia Exercitia*“, на латинском језику, из 1600. године, без мјеста издања, са 300 страна +29 листа рукописа из 1673. године. Књига је преузета из Народног музеја. Цијена наведена у књизи инвентара је 500 динара. Инвентарисана је 12. 7.1954. године. Чува се у одјељењу Старе и ријетке књиге.

„Pia Exercitia“, 1600.

Прва публикација у текућој књизи инвентара са мјестом издања Бања Лука је „Prerano uveli svijetak reda cisterijskoga“, аутора Јеронима Ћирковића. Издавач је Сиротиште св. Бернарда, без године издања, са 3+79 стр. Преузета је из Народног музеја а наведена цијена јој је 50 динара. Инвентарски број је 22, инвентарисана је 13. 7. 1954. године.

Прва инвентарисана публикација у књизи инвентара стране књиге је „Srпček“, аутора Локар Данила, издање из Дарувара 1964., набављена из Библиотеке Регионалног савјета за народности, Бања Лука. На чехословачком је језику, са 20 страна. Смјештена је на Информативно-позајмном одјељењу.

Међу првим инвентарисаним публикацијама у нашим књигама инвентара су, дакле, публикације на страним језицима. Углавном су смјештене у фонд Универзитетске јединице. То су књиге поезије, сабраних дјела аутора али и приручници из разних области друштвених и природних наука, те стручне књиге, путописи...

Обрада оваквих публикација тече нешто спорије, а приликом каталогизације консултују се свјетски библиотечки каталози и програми за превођење страних језика. Тако се

долази и до садржаја и до предметних одредница за стручне публикације.

Велики дио ових записа је креиран први пут у COBISS ситему у Народној и универзитетској библиотеци Републике Српске.

Der Deutsche Landwirth : ein vollständiges Hand- und Lehrbuch der gesammten Landwirtschaft, 1847

Смјештајне сигнатуре у фонду Универзитетске јединице Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске

Фонд Универзитетске јединице, чији стари фонд се сада уноси у COBISS, смјештен је по формату и текућем броју. Формати који су дио старог фонда и који се више не употребљавају су формат II, IV, VI, VIII и IX. Већ су обрађени формати IV, VI и референсна збирка која броји 593 примјерка. Тренутно се ради на формату II. Поред тога су ту и формати I, III, V и VII по којима се и данас смијешта грађа и који се користе и даље за сигнирање нашег фонда.

Најбројније су књиге формата III и V и те ће публикације посљедње да се уносе у електронски каталог, иако се ради већином о уџбеницима, који су нашим корисницима најпотребнији и који се највише користе у нашим читаоницама. Одлука о редосљеду обраде формата је чисто практичне природе и условљена је смјештајем књига у библиотеци. Када се ради о временском периоду, књиге формата IV су обрађиване шест мјесеци и њих има свеукупно 6.107, а за обраду формата VI било је потребно три мјесеца и он броји 1.079 публикација.¹⁰

Закључак

Поред тога што је попис грађе и редакција каталога, обрада старог фонда треба да покаже какав је укупан фонд Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске, квалитативно и квантитативно. Треба да покаже какве је све публикације библиотека сачувала и шта све има да понуди својим корисницима.

Иако Народна и универзитетска библиотека Републике Српске има функционалан лисни каталог, унос грађе у COBISS систем ће оживјети цјелокупан стари фонд библиотеке. То је показала и пракса на Информативно-позајмном одјељењу, гдје се сада још више траже старе књиге које су сада претраживе у COBISS-у. Оне нису заборављене, чувају се и даље али су на нови начин видљиве и доступне.

Овај спој тардиционалног и новог лијепо је уобличено у сљедећим реченицама:

„Појавом интернета, и масовнијом примјеном компјутерских технологија у библиотекарству, можемо говорити о времену нових и радикалних промјена. Традиционалне вриједности су се сачувале, али их треба прилагодити новим формама и приступу знању. Суштина је у

¹⁰COBISS.RS. URL: <https://plus.rs.cobiss.net/opac7/bib/search/advanced?&db=nubrs> (2021-02-16)

томе, да се промјене морају препознати, и да библиотеке своју организацију прилагоде новој ефикасности.“¹¹

Предвиђа се да ће унос старог фонда Универзитетске јединице Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске потрајати отприлике 10 година, али то је посао који ова генерација мора и може да обави. Са свим алаткама на располагању могуће је комплетан фонд обрадити на најбољи могући начин, без пропуста и крајње ефикасно. У овом процесу учествује готово цијела библиотека, од књижничара који омогућавају несметан доток публикација каталогизаторима и који воде рачуна о правилном улагању публикација на свим одјељењима, до библиотекара каталогизатора који обрађују публикације.

Литература

1. Башовић, Љубинка. Библиотеке и библиотекарство у БиХ 1945-1975. Сарајево : Свјетлост, 1977.
2. Дорник, Ема. Праћење и обезбјеђивање квалитета података у узајамној библиографској бази: словенска искуства / *Vosniaca*, год. 24, бр. 24 (2019), стр. 112-119.
3. COBISS.RS. URL: <https://plus.rs.cobiss.net/opac7/bib/search/advanced?&db=nubrs> (2021-02-16)
4. Максимовић, Милена. Традиција и промјене у библиотекарству. Источно Сарајево : Матична библиотека, 2016.
5. Милошевић, Боривоје ... [et al]. Од Српске читаонице до Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске. Бања Лука : Народна и универзитетска библиотека Републике Српске, 2018.
6. ЈУ Народна и универзитетска библиотека Републике Српске. URL:<https://nub.rs/info/za-bibliotekare/bibliotecko-informacioni-sistem-republike-srpske/> (16.2.2021.)
7. ЈУ Народна и универзитетска библиотека Републике Српске. URL <https://nub.rs/biblioteka/o-biblioteci/istoriski-pregled/> (16.2.2021.)

¹¹Максимовић, Милена. Традиција и промјене у библиотекарству. Источно Сарајево : Матична библиотека, 2016, Стр. 15.

Биографија

Татјана Миљевић је рођена 1975. у Приједору. Дипломирала 2000. године на Природно математичком факултету Универзитета у Бањој Луци, одсјек Географија и етнологија. У Народној и универзитетској библиотеци Републике Српске запослена од 2008. године као стручни сарадник за класификацију и каталогизацију. Од 2020. године обавља послове библиотекара редактора каталогизације и класификације монографских публикација.

RETROSPECTIVE PROCESSING OF MONOGRAPHIC PUBLICATIONS OF THE NATIONAL AND UNIVERSITY LIBRARY OF REPUBLIC OF SRPSKA

Summary: The unique library-information system COBISS has enabled librarians-catalogers to speed up the process of cataloging and classification, insight into the fund is easier and searching for the entered material is more practical.

The goal of every modern library is automation, and this paper aims to emphasize the importance of entering the old fund of the National and University Library of Republika Srpska in the electronic catalog and to point out some problems that librarians face during that process.

One of the biggest problems is the repetition of inventory numbers in publications, the cause of which is the chosen way of keeping inventory books in the past.

Searching for correction models, we got an insight into the old inventory books, the way they are kept and discovered some interesting things that they hide.

The paper will provide a kind of overview of the functioning of this important part of the library business and describe how we in the National and University Library of Republika Srpska came to solve the problem of repeating inventory numbers on publications during retrospective processing of the old fund.

Keywords: retrospective processing, cataloging, old fund, COBISS.RS, inventory numbers, inventory books.
